

METHOTREXAAT BIJ IBD

FRANCISCUS GASTHUIS

Inleiding

Uw MDL-arts (maag-, darm- & leverarts) heeft, in overleg met u, methotrexaat voorgeschreven voor de behandeling van de ziekte van Crohn en Colitis ulcerosa (IBD). Dit medicijn wordt ook wel Immunosuppressiva genoemd, letterlijk 'onderdrukker van het afweersysteem'.

Bij patiënten met de ziekte van Crohn en Colitis Ulcerosa zijn veranderingen in de werking van het afweersysteem vastgesteld. De oorzaak hiervan is niet bekend. Er wordt onder andere verondersteld dat het afweersysteem overactief reageert op bacteriën in de darm. Sommige noemen de ziekte van Crohn en Colitis Ulcerosa auto-immuunziekten. Dat is een ziekte waarbij het afweersysteem, de lichaamswefsels niet herkent als lichaamseigen en ze probeert stuk te maken. Het staat in ieder geval vast dat de klachten worden veroorzaakt door uit de hand gelopen afweerreacties die ontstekingen van de darmwand veroorzaken.

Om dit medicijn goed te kunnen gebruiken, is het belangrijk dat u er een aantal dingen over weet. Lees daarom naast deze folder ook de bijsluiter van de apotheek. Deze folder informeert u over:

- het effect van methotrexaat;
- het gebruik samen met andere geneesmiddelen;
- wijze van inname en toediening;
- mogelijke bijwerkingen;
- het effect op vruchtbaarheid, zwangerschap en borstvoeding;
- aanvullende informatie.

Het effect van methotrexaat

Methotrexaat is sinds 1954 internationaal op de markt. Een veelgebruikte benaming voor methotrexaat is MTX. Het is op recept verkrijgbaar onder de merknamen Emthexate, Ledertrexate, Metoject, als het merkloze methotrexaat en Methotrexate. Het is te verkrijgen in tabletten en injecties. Methotrexaat wordt bij verschillende aandoeningen voorgeschreven, zoals:

- psoriasis;
- reumatische aandoeningen;

- ziekte van Crohn;
- Colitis Ulcerosa;
- astma;
- verschillende vormen van kanker.

Ziekte van Crohn en Colitis Ulcerosa:

Er is nog weinig bekend over de werking van methotrexaat bij Colitis Ulcerosa. Het lijkt uit de weinig beschikbare studies niet erg effectief te zijn bij deze aandoening. Bij de ziekte van Crohn is duidelijker aangetoond dat het zowel geschikt is in de actieve fase als ter voorkoming van nieuwe opvlammingen. Het wordt toegepast wanneer mesalazinepreparaten en corticosteroïden onvoldoende werkzaam zijn. Ook lijkt het een goed alternatief te zijn voor Azathioprine, wanneer men daar bijwerkingen van ondervindt of wanneer dit middel niet effectief blijkt te zijn. De dosering in actieve fase is eenmaal per week 25 mg, als onderhoudsdosering: eenmaal per week 15 mg.

Boven de 12,5 mg wordt methotrexaat bij voorkeur per injectie gegeven, omdat de opname van tabletten in de darmen minder voorspelbaar is. Het effect van methotrexaat treedt nooit meteen op, maar ongeveer vanaf twee tot drie maanden na de start van de therapie.

Het gebruik met andere geneesmiddelen

Over het algemeen kunt u methotrexaat in combinatie met bijna alle geneesmiddelen gebruiken. In tegenstelling tot wat vaak in de bijsluiter staat, kunt u methotrexaat wel samen met NSAID's gebruiken. NSAID's zijn ontstekingsremmende pijnstillers, zoals Brufen® en Diclofenac. De combinatie van deze medicijnen is bij reumatische aandoeningen, door de lage dosering, wel verantwoord.

Let op! U kunt methotrexaat niet gebruiken met sommige antibiotica, onder andere co-trimoxazol (Bactrimel®) en trimethoprim. Deze antibiotica worden meestal gebruikt bij long- of blaasontsteking. Vertel uw huisarts en behandelend arts daarom altijd welke geneesmiddelen u gebruikt.

Wijze van inname en toediening

De hoeveelheid tabletten die u wekelijks moet innemen, wordt door de behandelend arts bepaald. Het is belangrijk de tabletten in zijn geheel door te slikken, met voedsel of water.

Methotrexaat bestaat als tabletten en als injecties. Het voordeel van de tabletten is dat u deze zelf gemakkelijk kunt innemen. Injecties veroorzaken deze minder vaak maag- en/of darmklachten.

Als u de medicatie vergeten bent en u komt er binnen een dag achter, dan kunt u de tabletten innemen of de injectie alsnog toedienen. Is er echter meer dan één dag verstreken, dan kunt u de dag het beste vervolgens aanpassen. Als u bijvoorbeeld gewend bent op donderdag de methotrexaat te nemen en u komt er op zaterdag achter dat u het vergeten bent, neem dan de tabletten of injectie op zaterdag en noteer de zaterdag als vaste dag in het vervolg. Licht uw behandelend arts bij de volgende controle wel in over deze wijziging.

Benodigd materiaal:

- kant-en-klare injectiespuitjes;
- naaldencontainer.

Plaats op het lichaam waar de injectie wordt toegediend:

Injecteer afwisselend in het linker- of rechterbovenbeen of de buik:

- Buik: Injecteer in het gebied rond de navel. Injecteer niet binnen 5 cm (ongeveer twee vingerbreedten) van de navel zelf
- Dijen: Injecteer in de voor- en de buitenkant van de dij. U kunt vanaf ongeveer 5 cm onder de lies tot ongeveer 5 cm boven de knie injecteren. Injecteer niet in de binnenkant van de dij, dit kan irritatie veroorzaken.

Als iemand anders de injectie bij u toedient, dan kunt u ook de linker- of rechterbovenarm of de linker- of rechterbovenbil nemen als injectieplaats.

Huidirritatie

Roodheid, pijn of een brandend gevoel op de injectieplaats kan worden veroorzaakt door het geneesmiddel of door de injectie zelf. Het is belangrijk om te weten dat deze klachten vooral optreden bij de start van de therapie en meestal na enige weken of maanden verdwijnen. Ter voorkoming van huidirritatie, is een goede injectietechniek van belang.

Bewaren van voorgevulde injectiespuiten

De voorgevulde injectiespuiten, zoals Metoject[®], zijn houdbaar op kamertemperatuur onder de 25°C. De voorgevulde injectiespuiten bewaart u in de buitenverpakking, ter bescherming tegen licht.

Werkwijze

Wij adviseren u op een vaste dag en op een vast tijdstip te injecteren. Werk zo hygiënisch mogelijk, was uw handen van tevoren. Ga als volgt te werk:

- Leg alle benodigdheden van tevoren klaar.
- Controleer of de dosering juist is.
- Controleer de houdbaarheidsdatum en de oplossing op deeltjes en verkleuring.
- Haal de injectiespuit uit de verpakking.
- Verwijder het dopje en doe deze in de naaldencontainer.
- Bepaal de plaats van de injectie.
- U kunt waarschijnlijk zien dat er een luchtbel in de injectiespuit zit. Deze luchtbel zorgt ervoor dat tijdens het injecteren, de volledige hoeveelheid vloeistof uit de injectiespuit gespoten wordt. U mag deze luchtbel dan ook niet verwijderen. Het injecteren van de luchtbel (met medicatie) is volkomen onschadelijk
- Pak een huidplooi tussen duim en wijsvinger. Als dit lastig gaat, kunt u ook zonder huidplooi prikken.
- Steek de naald recht of onder een hoek van 90°C met een vloeiende beweging, in de huid.
- Zorg ervoor dat de naald zich volledig in de huid bevindt. Injecteer de medicatie langzaam.
- Injecteer alle medicatie en wacht vijf seconden. Trek de naald in een vloeiende beweging eruit.
- Doe alle afval in de naaldencontainer.

- Druk met een gaasje op de insteekplaats even na, wrijf niet over de injectieplaats.
- Was uw handen na het injecteren.

Indien de injectie door anderen gegeven wordt, is het verstandig met handschoenen aan te injecteren.

Afval

- Alle gebruikte materialen doet u in de naaldencontainer.
- De volle container levert u altijd in bij de apotheek onder vermelding van MTX-afval of u levert de container in via klein chemisch afval.
- U krijgt via de apotheek een nieuwe container.

Tips

- Ondanks dat methotrexaat slechts één keer per week wordt geïnjecteerd, kan herhaaldelijke injecteren op de zelfde plaats na langere tijd verharding of verdikking van de huid veroorzaken. Door de injectieplaatsen af te wisselen, kan dit in de meeste gevallen worden voorkomen.
- Zorg dat u niet gehaast of gespannen bent met het injecteren.
- Inspecteer de beoogde injectieplaats. Vermijd plaatsen die rood, opgezet of gevoelig zijn. Injecteer ook niet waar de huid kapot of beschadigd is of waar een litteken of tatoeage zit.
- Injecteer niet in gevoelige gebieden, zoals de binnenkant van een arm, been of lies.
- Als de injectieplaats pijnlijk is, leg er dan wat ijs op (in een washand of plastic zakje).
- Als de huidirritatie langer dan 24 uur blijft bestaan of als u huiduitslag, netelroos of andere verschijnselen van een allergische huidreactie krijgt, neem dan vóór de volgende injectie contact op met uw arts of verpleegkundige.

Mogelijke bijwerkingen

In de bijsluiter van de apotheek staan alle bijwerkingen van methotrexaat die ooit zijn gerapporteerd. De meest voorkomende zijn:

- maag- en darmklachten, zoals een vol gevoel, misselijkheid en braken of diarree. Deze klachten kunnen verminderen

door het gebruik van foliumzuur. Uw behandelend arts schrijft u dit dan ook meestal voor;

- huiduitslag, haaruitval, hoofdpijn of duizeligheid;
- ontstekingen in het slijmvlies van de mond, tandvles en tong;
- heftige keelpijn in combinatie met koorts, regelmatig een bloedneus oplopen en snel blauwe plekken krijgen (dit zijn mogelijke tekenen van een stoornis in de bloedaanmaak, breng uw behandelend arts op de hoogte bij deze klachten).

In sommige gevallen:

- iets grotere vatbaarheid voor infecties, zoals griep, bronchitis, long- of blaasontsteking;
- stoornissen in de werking van de lever, hier merkt u niets van. Wel kan dit aangetoond worden bij bloedonderzoek;
- kortademigheid of veel hoesten (dit kán wijzen op een longafwijking ten gevolge van de methotrexaat, breng uw behandelend arts op de hoogte als u dit heeft).

Als de bijwerkingen zo hinderlijk voor u zijn, dat u wilt stoppen met het gebruik, overleg dit dan eerst met uw behandelend arts. Misschien is het mogelijk de bijwerkingen te beperken door de dosis te verlagen, door er foliumzuur bij te gebruiken of door injecties in plaats van tabletten te gebruiken.

Vruchtbaarheid, zwangerschap en borstvoeding

Voor zover bekend, heeft methotrexaat waarschijnlijk geen ongunstige invloed op de vruchtbaarheid van mannen en vrouwen. Het is erg belangrijk om uw behandelend arts te informeren als u een zwangerschap overweegt of al zwanger bent. Methotrexaat kan namelijk afwijkingen bij het ongeboren kind veroorzaken en de kans op een miskraam vergroten. Daarom wordt sterk afgeraden tijdens de zwangerschap methotrexaat te gebruiken.

Vrouwen moeten zes maanden voor een eventuele zwangerschap stoppen met methotrexaat. Bij een kinderwens dienen mannen die methotrexaat gebruiken ook zes maanden vóór de beoogde zwangerschap van hun partner, met dit medicijn te stoppen. Het is belangrijk om tijdens deze periode en het gebruik van methotrexaat een betrouwbaar anticonceptiemiddel te gebruiken. U mag methotrexaat ook niet

gebruiken als u borstvoeding geeft. Het is namelijk nog niet bekend of methotrexaat risico's voor het kind heeft. Overleg de situatie met uw behandelend arts.

Aanvullende informatie

Wees voorzichtig met alcohol. In combinatie met het gebruik van methotrexaat is de kans groter dat u stoornissen in de werking van de lever krijgt. Toegestaan is voor vrouwen één alcoholconsumptie per dag en voor mannen twee alcoholconsumpties per dag.

Vragen

Als u na het lezen van deze folder nog vragen heeft, dan kunt u dagelijks van 8.00 tot 16.30 uur telefonisch contact opnemen met de polikliniek Maag-, Darm- & Leverziekten, via telefoonnummer 010 – 461 7430. Of neem telefonisch contact op met een maag-, darm- & leververpleegkundige, via telefoonnummer 010 – 461 6436.